

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، پیاپی ۱۱
صفحات ۱۳۰-۱۰۹

برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اشتغال در نواحی روستایی شهرستان جوانرود

حامد قادرمزی*، عضو هیأت علمی دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۱/۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۴/۱

چکیده

هدف از پژوهش کاربردی حاضر که از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است، شناسایی راهبرد و ارائه راهکارهای مؤثر در توسعه اشتغال در نقاط روستایی محروم و بسیار محروم شهرستان جوانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال است. شهرستانی که طی سه دوره سرشماری اخیر، بیشترین میزان بیکاری را در استان کرمانشاه داشته است. جهت گردآوری داده‌ها از دو منبع مستندات مرکز آمار کشور و مطالعه میدانی (تکمیل پرسشنامه توسط کارشناسان) استفاده شده است. قلمرو مطالعاتی شامل ۵۷ روستای بالای ۲۰ خانوار شهرستان جوانرود بوده و جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات به ترتیب از تکنیک‌های TOPSIS، آنتروپی شانون، تحلیل خوشه‌ای و SWOT استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد در بین ۵۷ روستای مورد بررسی حدود ۱۶ درصد (۹ روستا) در سطح برخوردار، ۴۰ درصد (۲۳ روستا) در سطح متوسط و ۴۴ درصد (۲۵ روستا) در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند. همچنین، نتایج پژوهش در جهت توسعه اشتغال در نقاط روستایی محروم و بسیار محروم شهرستان جوانرود نشان داد، راهبرد تهاجمی (SO) که در آن تکیه اصلی بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی است، مناسب‌ترین راهبرد جهت توسعه اشتغال در روستاهای واقع در دو سطح مذکور است.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، نواحی روستایی، مناطق محروم، اشتغال، جوانرود.

* Email: ghadermarzi61@yahoo.com

(۱) مقدمه

دستیابی به توسعه و بهبود کیفیت زندگی، از آرمان‌هایی است که ذهن بشر را به خود مشغول نموده است. توسعه زمانی تحقق می‌یابد که از تمامی عوامل، امکانات و منابع تولید کشور استفاده بهینه به عمل آید. یکی از این منابع و عوامل تولیدی، نیروی انسانی است. نیروی انسانی و جمعیت فعال هر جامعه، نقش بسزایی در فرآیند تولید دارد و به‌عنوان پدیدآورنده‌ی اصلی ثروت و محرک مستقیم اقتصاد محسوب می‌شود. همچنین، سطح و میزان تولید ملی هر کشور نیز به دانش، آگاهی فنی و ظرفیت تولید جمعیت فعال آن بستگی دارد (جمینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۹). اهمیت جمعیت فعال در توسعه جوامع زمانی مؤثر خواهد بود که کلیه افراد واقع در این طبقه، مشغول به فعالیت در بخش‌های مختلف اقتصادی باشند و یا به عبارتی، شاغل باشند؛ زیرا از نظر بسیاری از محققین، مهم‌ترین شرط برای رشد و توسعه هر جامعه‌ای، ایجاد اشتغال برای افراد آن جامعه است (Çelik and Tatar, 2011: 1211). عدم توجه به اشتغال، به‌ویژه در جوامع در حال توسعه، دوره گذار و رسیدن به شکوفایی در آن جوامع را به یک دوره فرسایشی بدل می‌نماید و دامنه فقر را در جامعه گسترش می‌دهد. از طرف دیگر، ایجاد فضای کسب و کار عمومی و اشتغال در بخش‌های مختلف صنعت، تجارت و خدمات، شرایط را برای تحقق توسعه پایدار فراهم می‌آورد (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵۸).

واقعیت‌های موجود نشان دهنده این است که در مناطق مختلف کشور نابرابری‌های زیادی در زمینه شاخص‌های توسعه، به‌ویژه در ارتباط با موضوع اشتغال وجود دارد. شکاف و نابرابری موجود تا حدود زیادی به دلیل عدم شناخت امکانات و استعداد‌های مناطق مختلف در زمینه توسعه اقتصادی و عدم برنامه‌ریزی صحیح در مکان‌های جغرافیایی است. نابرابری‌های موجود، سبب شکل‌گیری یک طیف سلسله مراتبی از سکونتگاه‌های شهری و روستایی شده که در بالاترین سطح، سکونتگاه‌های برخوردار و برعکس، در پایین‌ترین سطح سلسله مراتب تشکیل شده، ضعیف‌ترین سکونتگاه‌های و یا به عبارت دیگر، سکونتگاه‌های محروم واقع می‌شود. با توجه به اینکه اولین گام برای برنامه‌ریزی‌های همه‌جانبه، شناخت دقیق وضعیت موجود است، در راستای بهبود وضعیت اشتغال نواحی محروم، شناسایی این نقاط و برنامه‌ریزی متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی امری ضروری و مهم به نظر می‌رسد.

مروری بر مستندات مرکز آمار ایران طی سالیان گذشته نشان می‌دهد شهرستان جوانرود با نرخ بیکاری ۴۲/۷ درصد، ۴۹/۳ درصد و ۴۶/۹ درصد در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰، در بین ۱۴ شهرستان استان کرمانشاه، بیشترین میزان بیکاری را داشته است. با توجه به شرایط نامساعد این شهرستان به لحاظ اشتغال، در پژوهش حاضر سعی شده است با استفاده از ترکیب شاخص‌های مختلف اشتغال، نقاط روستایی محروم شهرستان

شناسایی و با توجه به توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی این روستاها، راهبردهای مناسب برای توسعه اشتغال در نقاط روستایی محروم ارائه گردد.

۲) مبانی نظری

نابرابری و عدم تعادل، از بارزترین ویژگی‌های جهان کنونی است و تلاش برای کاهش نابرابری‌های موجود، آرمان نظام برنامه‌ریزی در مقیاس‌های مختلف جهانی، ملی، منطقه‌ای و محلی است. در کنفرانس هبیتات در سال ۲۰۰۱، کاهش نابرابری در سطوح مختلف، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها و رئوس اصلی دستیابی به توسعه پایدار معرفی گردید (تقوایی و صالحی، ۱۳۹۲: ۲۰). همچنین، بسیاری از نظریه‌پردازان توسعه، مانند میردال و تودارو، بر کاهش نابرابری و رفع دوگانگی‌های اقتصادی و اجتماعی به مثابه یکی از مهم‌ترین اهداف توسعه تأکید دارند. نبود توازن میان مناطق گوناگون در جریان توسعه به ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه‌ای می‌انجامد، که خود مانعی در مسیر توسعه است (آهنگری و سعادت‌مهر، ۱۳۸۶: ۱۶۱).

اصولاً توسعه تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق توسعه مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون آن است؛ توسعه اقتصادی پایدار بدون توسعه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی امکان‌پذیر نیست و توسعه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز بدون نگرش منطقی و علمی به مسئله توسعه اقتصادی در بلندمدت، راه به جایی نخواهد برد. همچنین، برای هماهنگی ملی و بخشی با واقعیت‌های منطقه‌ای، لازم است که در چارچوب سیاست‌های توسعه، به توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای نیز توجه شود تا از این رهگذر، بتوان سیاست‌های کلان را با قابلیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه سازگار کرد (سردار شهری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲). با این وجود، از نظر اندیشمندان علم توسعه، جمعیت هر جامعه به منزله ثروت ملی آن جامعه محسوب می‌شود و نیروی انسانی مهم‌ترین عامل توسعه هر کشور است (سواری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۵). از مهم‌ترین معیارها برای استفاده بهینه از نیروی انسانی هر جامعه‌ای، مسئله اشتغال افراد آن جامعه در فعالیت‌های مختلف است. مبحث اشتغال و در مقابل آن بیکاری، از مهم‌ترین مسائلی هستند که برای ایجاد یک جامعه مرفه باید مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا شرط لازم برای رشد و توسعه هر جامعه‌ای، ایجاد اشتغال است (Çelik and Tatar, 2011: 1211). با وجود اثرات مخرب بیکاری بر روند توسعه جوامع به ویژه در ابعاد اجتماعی توسعه از جمله فقر، بزهکاری و مهاجرت، اکثر محققان معتقدند که کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، با مشاغل کاذب و بیکاری گسترده‌ای مواجه می‌باشند (Kucera et al, 2012: 1125).

یک مسئله اساسی در ارتباط با امر اشتغال این است که افراد در شغلی خود باقی نمی‌مانند (عدم ثبات شغلی). به عبارتی، تغییر شغل و عدم توجه افراد به باقی ماندن در یک شغل، از چالش‌های مرتبط با اشتغال می-

باشد که توجه وزارت‌های مختلف از جمله وزارت کار و بازنشستگی، وزارت نوآوری، دانشگاه‌ها و مراکز مهارت آموزی و مراکز کارآیابی را جهت ارائه راهکارهای حل آن به خود جلب کرده است (Committee of Public Accounts, 2008: 4). در این راستا، مباحث توسعه پایدار و پایداری شغلی مطرح می‌گردد. در ساده‌ترین تعریف داشتن اشتغال پایدار به معنای آن است که شخص در سر کار خود باقی بماند (به لحاظ زمانی تداوم داشته باشد)؛ خواه شخص در یک شغل مشغول به فعالیت باشد یا تغییر شغل بدهد. همچنین، اشتغال پایدار به معنای کاری است که فرصت‌ها را برای پیشرفت و کسب درآمد بیشتر فراهم می‌کند (National Audit Office, 2007: 7). بنابراین، امروزه باید در امر توسعه اشتغال به توسعه مشاغلی پرداخت که ضمن افزایش سطح اشتغال در جوامع، پویا بوده و رفاه شاغلان را در زمان حاضر و درآینده حفظ نماید.

برخی از محققین مهم‌ترین راهبردهای توسعه اشتغال در مناطق روستایی را توجه به بخش کشاورزی است. بخش کشاورزی به مثابه اساسی‌ترین واحد زیستی و معیشتی روستاها به ایفای نقش در کلیت سرزمین می‌پردازد و با برقراری ترکیبی از پیوندهای همزمان، توأمان و مکمل عوامل درونی و بیرونی در ساختار تعریف شده-ی عرضی، طولی، افقی و عمودی، زمینه‌ی یکپارچگی و همبستگی اجتماعی، اقتصادی، محیطی - فضایی و نهادی در جوامع روستایی را فراهم می‌سازد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۲). عده دیگری از محققان، در راستای توسعه اشتغال در نواحی روستایی، بر توسعه و گسترش کارآفرینی در نواحی روستایی به‌عنوان یکی دیگر از راهبردهای توسعه اشتغال در این نواحی تأکید می‌کنند. از نظر این دسته از محققان، کارآفرینی و کارآفرینان به عنوان نماد تلاش و موفقیت و همچنین، منشأ تحولات بزرگ در زمینه‌های تولیدی، خدماتی، تجاری و نیز، موتور محرک توسعه، پیشرفت اقتصادی، ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب می‌شوند (Urbano et al, 2010: 5)، تا جایی که اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه برای فرار از بیکاری با کمک نیروی کارآفرینی، حیاتی دوباره یافته و این مهم موجب توجه خاص کشورهای مختلف به موضوع کارآفرینی شده است. در جوامع روستایی، کارآفرینی می‌تواند برطرف‌کننده بسیاری از چالش‌ها از جمله بیکاری، درآمد پایین و فقدان تنوع اقتصادی باشد (Archibong, 2004). از نظر گروهی دیگر از محققان، گردشگری از مهم‌ترین راهبردهای توسعه اشتغال در نواحی روستایی است. از نظر این دسته از صاحب‌نظران T امروزه گردشگری بزرگترین و سریع‌ترین صنعت در دنیا است که دارای رشدی پایان‌ناپذیر و فرآینده است (ضرغام بروجنی و خسروانی‌دهکردی، ۱۳۹۱: ۲۶؛ kuras et al, 2006: 183). همچنین، از نظر آن‌ها گردشگری نقش کلید در توسعه مناطق روستایی که از نظر اقتصادی دچار رکود شده‌اند، دارد (Rosa, 2002: 1001) و از آن به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار رشد و توسعه مناطق روستایی یاد می‌کنند (Pina and Delfa, 2005: 951). گردشگری روستایی یک فعالیت چند جانبه

است و در بسیاری از کشورهای جهان از حمایت‌هایی بنیادی برخوردار بوده و حتی در بسیاری از موارد توسط بخش خصوصی و عمومی از لحاظ مالی تقویت می‌شود

(Akca,2006:2837). از دیگر راهبردهای توسعه اشتغال در جوامع روستایی، توسعه و گسترش صنایع در نواحی مذکور است که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه واقع شده است. اقدام در جهت توسعه صنایع روستایی می‌تواند به افزایش رفاه عمومی و کاهش فقر و ایجاد اثرات تکاثری در دیگر ابعاد توسعه، زمینه ایجاد فضای زیستی مناسب در ابعاد محیطی، اجتماعی و فرهنگی روستاییان را فراهم کند. از این‌رو، امروزه صنعت به-عنوان یکی از ابزارهای اصلی و محوری در توسعه و مخصوصاً توسعه مناطق عقب مانده، نقش اساسی را به خود اختصاص داده است؛ زیرا عوامل تولید در بخش صنعت بر خلاف بخش کشاورزی از قابلیت جابجایی و انعطاف پذیری بیشتری با شرایط محیطی و اوضاع منطقه‌ای و ملی برخوردار است (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۸). در کل مروری بر مبانی نظری در ارتباط با موضوع پژوهش نشان می‌دهد با وجود اهمیت اشتغال در توسعه مناطق مختلف از جمله توسعه نقاط روستایی، دیدگاه‌ها و نظرات مختلفی در ارتباط با توسعه اشتغال در نقاط روستایی وجود دارد. دیدگاه‌های مذکور جهت توسعه اشتغال در نقاط روستایی متناسب با شرایط جغرافیایی آن-ها، متفاوت بوده و بخش‌های مختلف و متنوعی از جمله کشاورزی، صنعت، گردشگری و توسعه کارآفرینی را در بر می‌گیرد.

با توجه به اهمیت بحث توسعه و توسعه‌نیافتگی در وضعیت جوامع امروزی، تحقیقات متعددی در این خصوص صورت گرفته است که به سطح‌بندی و شناسایی نواحی محروم در زمینه شاخص‌هایی چون شاخص‌های بهداشتی - درمانی (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۳: تقوایی و شاهپوندی، ۱۳۸۹)، شاخص‌های مسکن (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲، قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۲)، شاخص‌های آموزشی (میرغفوری و همکاران، ۱۳۸۹؛ امانپور و همکاران ۱۳۹۱)، شاخص‌های زیرساخت‌های گردشگری (شماعی و موسی‌وند، ۱۳۹۰؛ وارثی و همکاران، ۱۳۹۰) و شاخص‌های ترکیبی توسعه (تقوایی و صالحی، ۱۳۹۲؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۳) انجامیده است. با این وجود، مروری بر مطالعات صورت گرفته در ارتباط با سطح‌بندی و سنجش درجه توسعه‌یافتگی مناطق مختلف بر اساس شاخص‌های اشتغال (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۳؛ تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۲؛ نوری و همکاران، ۱۳۹۲؛ جمینی و همکاران، ۱۳۹۳؛ قنبری و همکاران، ۲۰۱۲)، نشان می‌دهد مطالعات مذکور به شناسایی مناطق و دسته‌بندی آن‌ها در سطوح مختلف (توسعه‌یافته، متوسط و محروم) اکتفا کرده‌اند و به‌عبارتی کار خود را با شناسایی وضعیت موجود به اتمام رسانده‌اند. همچنین، در برخی از مطالعات به تأثیر عوامل مؤثر بر توسعه اشتغال، از جمله خرید ارزان محصولات تولیدی، عدم دسترسی به سرمایه کافی، بالا بودن هزینه‌های تولیدی، مهاجرت نیروی متخصص و مولد از روستا، دسترسی دشوار به بازارهای عرضه محصولات، ضعف زیرساخت‌های

فیزیکی، دسترسی دشوار به تسهیلات بانکی و اعتباری، عدم تثبیت قیمت محصولات، عدم توجه به امر آموزش مهارت‌های فنی به روستاییان، حمایت‌های اندک بخش دولتی، مهاجرت نیروی کار روستایی (شمشاد و همکاران، ۱۳۹۱؛ قدیری معصوم و عزمی، ۱۳۸۹؛ شمشاد و همکاران، ۱۳۹۱؛ یعقوبی فرانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ حسینی و همکاران، ۱۳۹۳؛ میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۳)، عوامل و زمینه‌هایی از جمله فعالیت در بخش کشاورزی (اسفندیاری و طرحی، ۱۳۸۸؛ فرشادفر و اصغرپور، ۱۳۸۹؛ کهنسال و رفیعی دارانی، ۱۳۹۲)، آموزش‌های کوتاه مدت کارآفرینی، دسترسی به تسهیلات بانکی (طییبی و همکاران، ۱۳۸۹)، فناوری اطلاعات و ارتباطات (گل-محمدی و همکاران، ۱۳۸۶؛ فرهادی محلی، ۱۳۸۸)، توسعه گردشگری (عیسی‌زاده و قدسی، ۱۳۹۱)، بازارهای محلی (Committee of Public Accounts, 2008) و آموزش‌های حرفه‌ای و مهارت آموزی و تداوم آن پرداخته شده است. در مقابل مطالعات مذکور، برخی محققان در مطالعات خود به بررسی موانع توسعه اشتغال از جمله تراکم بالای جمعیت و تعداد زیاد قشر بیکار (Mehmet, 1995)، پائین بودن سطح ریسک و نوآوری، دسترسی دشوار به اعتبارات سرمایه‌ای از سوی نهادهای دولتی و خصوصی، پائین بودن سودآوری فعالیت‌های اقتصادی در روستا، انتقال سرمایه مالی توسط روستائیان به شهر، نبود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب در روستا، مهاجرت روستاییان به شهر، پائین بودن تجهیزات مدرن در روستا، مشکلات بازاریابی محصولات، مناسب نبودن سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی، دوره‌های مقطعی آموزش کارآفرینی، عدم توان ریسک‌پذیری رومی و پاروت^۱ (۲۰۰۸)، ساتیاباما^۲ (۲۰۱۰) نواز^۳ (۲۰۰۹) و موانع اطلاع رسانی، فنی، مالی، ساختاری، بازاریابی بازاریابی و فروش، مدیریتی و قانونی (غیاثوندغیاشی و حسینی، ۱۳۹۰) پرداخته‌اند. مروری بر مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که در پژوهش‌های صورت گرفته یا به شناسایی نواحی محروم اکتفا شده و یا به بررسی عوامل مؤثر و یا موانع توسعه اشتغال در مناطق مختلف به‌ویژه مناطق روستایی اکتفا شده است. وجه تمایز تحقیق حاضر با مطالعات گذشته در این است که در ارتباط با توسعه اشتغال در نواحی روستایی، ضمن شناسایی نواحی محروم به لحاظ اشتغال، با توجه به توانمندی‌های نواحی روستایی به شناسایی راهبردهای مناسب و ارائه راهکارهای عملی در توسعه اشتغال نواحی پرداخته شود.

¹ Roomi and Parrott

² Sathiabama

³ Nawaz

۳) روش تحقیق

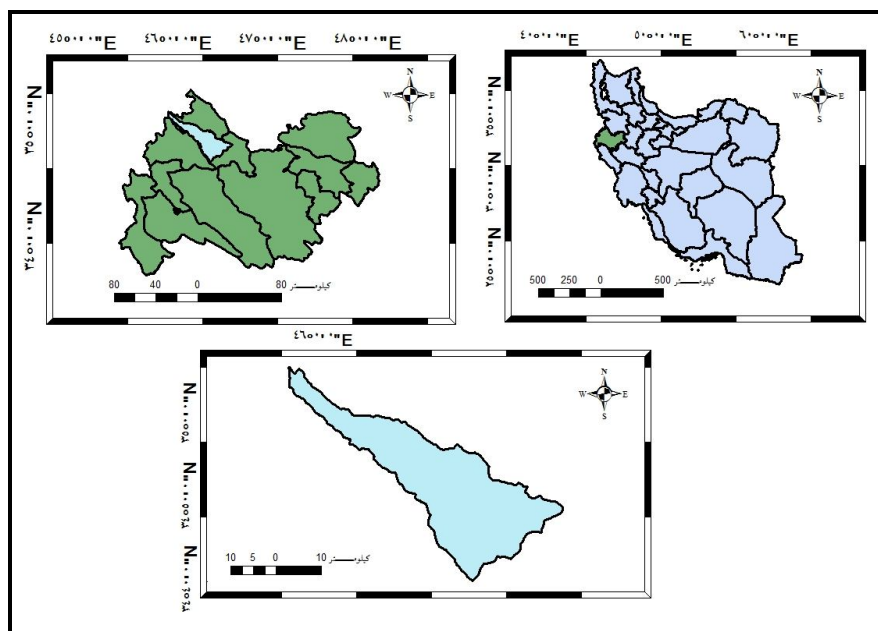
پژوهش حاضر به لحاظ هدف و ماهیت روش به ترتیب از نوع تحقیقات کاربردی و توصیفی - تحلیلی بوده که برای جمع‌آوری داده‌ها از دو منبع اسنادی (مستندات مرکز آمار ایران) و میدانی (کسب نظرات کارشناسان) استفاده شده است. محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر، روستاهای شهرستان جوارود است و از میان ۸۹ روستای موجود در شهرستان، ۵۷ روستای بالای ۲۰ خانوار مورد بررسی قرار گرفته‌اند. روند انجام پژوهش را می‌توان در چند مرحله اصلی تقسیم‌بندی نمود. به این صورت که بعد از گردآوری داده‌های اولیه و شاخص‌سازی (جدول ۱)، ۵۷ روستای شهرستان جوارود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال با استفاده از تکنیک TOPSIS اولویت‌بندی شده‌اند. برای وزن‌دهی شاخص‌های هفت‌گانه پژوهش از روش آنتروپی شانون که براساس داده‌های مرجع محاسبه می‌گردد، استفاده شد. در مرحله دوم پژوهش، برای گروه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در سطوح مختلف توسعه (سطوح برخوردار تا سطوح محروم)، داده‌ای حاصل شده از تکنیک TOPSIS، وارد تحلیل خوشه‌ای شده و روستاهای شهرستان در ۴ گروه، تقسیم‌بندی گردیده است. در مرحله سوم پژوهش، پس از شناسایی مناطق محروم و بسیار محروم، با توجه به توانمندی‌های منطقه، پرسشنامه کارشناسان در طیف پنج قسمتی لیکرت (۵= بسیار زیاد، ۴= زیاد، ۳= متوسط، ۲= کم، ۱= بسیار کم) طراحی گردید و پس از تکمیل ۳۰ عدد از پرسشنامه‌ها توسط کارشناسان مربوطه، با استفاده از مدل SWOT، راهبرد مناسب برای توسعه اشتغال در روستاهای محروم و بسیار محروم ارائه گردید.

جدول شماره (۱): معرفی شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

شاخص	نحوه محاسبه
X_1 = ضریب فعالیت عمومی	(جمعیت فعال منطقه / کل جمعیت منطقه) $\times 100$
X_2 = نرخ اشتغال	(تعداد شاغلین منطقه / کل جمعیت فعال منطقه) $\times 100$
X_3 = نرخ مشارکت اقتصادی	(جمعیت فعال ۱۰ ساله بیشتر / جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر) $\times 100$
X_4 = نسبت اشتغال	(جمعیت شاغل ۱۰ ساله بیشتر / جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر) $\times 100$
X_5 = بار تکفل	(کل جمعیت منطقه / تعداد شاغلان منطقه)
X_6 = بار تکفل واقعی	(کل جمعیت منطقه - تعداد شاغلان منطقه) / تعداد شاغلان منطقه
X_7 = بار تکفل نظری	(کل جمعیت منطقه - جمعیت فعال منطقه) / جمعیت فعال منطقه

شهرستان جوارود در بین طول‌های شرقی ۴۵ درجه، ۵۵ دقیقه و ۱۷ ثانیه تا ۴۶ درجه، ۳۴ دقیقه و ۲۷ ثانیه و همچنین، در بین عرض‌های شمالی ۳۴ درجه، ۴۵ دقیقه و ۱۱ ثانیه تا ۳۵ درجه، ۵ دقیقه و ۴۲ ثانیه واقع شده است (شکل ۱). جمعیت این شهرستان ۷۱۳۲۵ نفر بوده که حدود ۲۸ درصد از آن‌ها در نواحی

روستایی سکنا گزیده‌اند. به لحاظ تقسیمات سیاسی این شهرستان شامل ۴ دهستان (بازان، شروینه، پلنگانه و کلاشی) و ۸۹ روستای دارای سکنه بوده که از این میان ۵۷ روستا دارای جمعیت بیش از ۲۰ خانوار می‌باشند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

شکل شماره (۱): موقعیت جغرافیایی شهرستان جوانرود در استان کرمانشاه و کشور

۴) یافته‌های تحقیق

مرحله اول: اولویت‌بندی روستاهای شهرستان جوانرود بر اساس شاخص‌های اشتغال با استفاده از تکنیک TOPSIS که ابتدا ماتریس اولیه داده‌ها تشکیل شد (جدول ۲).

جدول شماره (۲): ماتریس اولیه داده‌ها

X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	شاخص
							روستا
۲۳/۰۴	۲۶/۲۶	۷۷/۹۵	۲۰/۴۷	۲۲/۳۷	۱۹/۱۹	۵۸/۹۱	بیاشوش
۴۴/۲۷	۷۹/۳۱	۱۱۳/۷۳	۹۰/۲	۹۳/۲۶	۱۱۲/۸۵	۹۹/۱۲	ترکه پان
۳۲/۶۵	۳۴/۳۸	۸۲/۰۵	۲۸/۲۱	۲۹/۸۳	۲۶/۳۹	۶۰/۶۳	سررودسفلی
۳۵/۰۲	۶۹/۲۳	۸۰/۶۲	۵۵/۸۱	۶۴/۳۵	۶۶/۷	۶۷/۱۵	سررودعلیا
۳۵/۶۲	۸۴/۶۲	۷۴/۲۹	۶۲/۸۶	۸۰/۰۵	۸۹/۹۹	۶۹	کلی
۳۷/۶۲	۸۹/۴۷	۸۴/۴۴	۷۵/۵۶	۸۹/۴۹	۱۰۵/۹۸	۷۵/۲۳	حوض خله
۳۲/۸۴	۷۷/۵۳	۸۷/۲۵	۶۷/۶۵	۶۷/۶۳	۷۱/۲۶	۶۱/۲۲	خانم اباد
۲۹/۰۲	۷۹/۷۹	۷۴/۳۹	۵۹/۳۶	۶۱/۵۲	۶۲/۸۹	۵۰/۹۸	صفا اباد
۳۲/۲۸	۸۰/۳۹	۸۳/۶۱	۷۶/۲۱	۶۹/۰۳	۷۳/۲۶	۵۹/۴۷	کانی گل سفلی
۳۵/۲۶	۸۹/۰۹	۹۶/۴۹	۸۵/۹۶	۸۳/۵۸	۹۵/۷۷	۶۷/۸۸	کانی گل علیا
۳۰/۶۷	۶۳/۰۴	۶۸/۶۶	۴۳/۲۸	۵۱/۴۱	۵۰/۰۷	۵۵/۲۶	ساروخان
۳۱/۵۲	۸۲/۷۶	۸۰/۵۶	۶۶/۶۷	۶۹/۳۹	۷۳/۷۷	۵۷/۵۵	عزیزاباد
۳۲/۵۷	۵۴/۳۹	۸۵/۰۷	۴۶/۲۷	۴۷/۰۴	۴۴/۹	۶۰/۳۳	علی ابادکهنه
۳۱/۴	۶۰/۵۳	۶۵/۵۲	۳۹/۶۶	۵۰/۵۳	۴۹/۰۱	۵۷/۲۹	کانی گوهر
۳۶/۲	۷۱/۲۵	۸۲/۴۷	۵۸/۷۶	۶۸/۵	۷۲/۴۹	۷۰/۹۶	کوری
۲۸/۹۸	۶۷/۶۱	۶۶/۹۸	۴۵/۲۸	۵۲/۱۱	۵۰/۹۲	۵۰/۹۸	کولسه
۲۸/۰۷	۶۲/۵	۸۰	۵۰	۴۶/۶۳	۴۴/۴۲	۴۸/۷۹	مزرعه کچل اباد
۳۳/۳۳	۷۵/۵۴	۷۴/۷۳	۵۶/۴۵	۶۶/۹۵	۷۰/۳	۶۲/۴۵	یاری
۳۴/۴۴	۶۵/۳۸	۸۶/۶۷	۵۶/۶۷	۵۹/۸۶	۶۰/۶۹	۶۵/۷۳	بانی میران
۳۹/۲۲	۸۲/۵	۹۰/۹۱	۷۵	۸۶/۰۱	۹۹/۸۹	۸۰/۵۷	تازه ابادمیرکی
۴۰	۵۷/۵۵	۱۰۲/۹۱	۵۹/۲۲	۶۱/۳۴	۶۲/۵۱	۸۳/۲۶	چشمه زیلان
۴۱/۱۱	۹۱/۸۹	۸۴/۰۹	۷۷/۲۷	۱۰۰/۲۹	۱۲۶/۵۳	۸۷/۳۴	خیل فاتکی کن
۳۳/۳۳	۷۴/۲۹	۸۶/۴۲	۶۴/۲	۶۵/۷۹	۶۸/۶۸	۶۲/۴۵	فولادی سفلی
۳۴/۷۵	۷۳/۱۷	۸۲	۶۰	۶۷/۶۳	۷۱/۲۶	۶۶/۴۳	فولادی علیا
۳۲/۱۸	۹۶/۴۳	۷۵/۶۸	۷۲/۹۷	۸۲/۵۴	۹۴/۰۵	۵۹/۱۹	بانی گلان
۲۸/۷	۹۵/۱۶	۵۸/۴۹	۵۵/۶۶	۷۲/۶۲	۷۸/۴۹	۵۰/۳۶	نهراب ده رش
۲۱/۹	۸۲/۶۱	۴۵/۶۳	۳۷/۷	۴۸/۰۶	۴۶/۰۹	۳۴/۹۸	سرابس
۲۸/۲۱	۸۶/۳۶	۶۱/۹۷	۵۳/۵۲	۶۴/۶۷	۶۷/۱۳	۴۸/۹۸	سیاران نهراب
۳۳/۷۱	۵۹/۳۲	۸۱/۹۴	۴۸/۶۱	۵۳/۱۶	۵۲/۲	۶۳/۴	چمن زارسفلی
۲۰/۶۸	۷۶/۶	۴۹/۰۶	۳۷/۵۸	۴۲/۱۲	۳۹/۳۲	۳۲/۵۲	زیلان
۳۰/۳۹	۶۸/۸۲	۷۶/۲۳	۵۲/۴۶	۵۵/۶	۵۵/۲۳	۵۴/۵۴	سراب برده زنجیرعلیا
۳۳/۳۳	۷۷/۵۵	۸۰/۳۳	۶۲/۳	۶۸/۶۸	۷۲/۷۵	۶۲/۴۵	سراب برده زنجیرسفلی
۳۴/۶۴	۶۲/۹	۸۳/۷۸	۵۲/۷	۵۷/۹	۵۸/۱۶	۶۶/۰۸	چمن زار علیا
۳۲/۹۳	۷۷/۷۸	۶۹/۲۳	۵۳/۸۵	۶۸/۱۵	۷۱/۹۹	۶۱/۲۲	حوض سیدمراد
۲۹/۵	۷۱/۵۸	۷۸/۵۱	۵۶/۲	۵۶/۰۷	۵۵/۸۲	۵۲/۲۶	دهتوت سفلی

ادامه جدول شماره (۲): ماتریس اولیه داده‌ها

شاخص	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
روستا							
شروینه	۲۵/۹۵	۶۰/۱۱	۷۲/۹۵	۴۳/۸۵	۴۱/۴۶	۳۸/۵۹	۴۳/۸۲
علی ابادساسل	۳۶/۳	۸۷/۲۷	۸۹/۴۳	۷۸/۰۵	۸۴/۱۱	۹۶/۶۶	۷۱/۳۷
گردک	۳۴/۰۹	۱۰۰	۸۵/۷۱	۸۵/۷۱	۹۰/۷۱	۱۰۸/۱۸	۶۴/۷۱
گل باغی	۳۰/۳	۸۷/۵	۷۰/۱۸	۶۱/۴	۷۰/۵	۷۵/۳۷	۵۴/۳
بیوله	۲۸/۶	۶۹/۱۱	۶۹/۴۹	۴۸/۰۲	۵۲/۵۳	۵۱/۴۲	۴۹/۹۶
ده سرخ	۳۲/۱۴	۸۳/۳۳	۶۷/۹۲	۵۶/۶	۷۱/۲۵	۷۶/۴۸	۵۹/۱۹
سرخ بان سفلی	۳۲/۸۸	۷۹/۱۷	۷۱/۲۹	۵۶/۴۴	۶۹/۲۱	۷۳/۵۱	۶۱/۲۲
سفیدبرگ	۳۳/۴	۷۷/۲۷	۸۳/۴۱	۶۴/۴۵	۶۸/۵	۷۲/۴۹	۶۲/۷۶
گنداب وسطی	۳۱/۸۷	۷۷/۰۱	۷۴/۳۶	۵۷/۲۶	۶۵/۳	۶۸/۰۱	۵۸/۳۶
بیوندسفلی	۲۷/۷۷	۶۳/۶۴	۶۲/۱۷	۳۹/۵۷	۴۶/۹۶	۴۴/۸	۴۸/۰۳
بیوندعلیا	۲۷/۸۹	۶۴/۱۵	۵۹/۵۵	۳۸/۲	۴۷/۵۵	۴۵/۴۹	۴۸/۴۱
زیران	۲۶/۷۹	۷۱/۹۷	۶۶/۲۴	۴۷/۶۸	۵۱/۲۱	۴۹/۸۳	۴۵/۷۵
کلاش قوه	۲۷/۹	۶۸/۸۳	۶۵/۸۱	۴۵/۳	۵۱/۰۱	۴۹/۵۹	۴۸/۴۱
کلاش هوش	۲۹/۰۹	۶۵/۹۷	۸۱/۸۲	۵۳/۹۸	۵۱/۰۱	۴۹/۵۹	۵۱/۱۸
گویله	۲۵/۱۹	۷۹/۴۱	۶۵/۳۸	۵۱/۹۲	۵۳/۱۶	۵۲/۲	۴۲/۰۵
لولم	۳۰/۷۵	۷۳/۳۳	۸۵/۳۷	۶۲/۶	۵۹/۸۶	۶۰/۶۹	۵۵/۵۱
پاوناران	۳۲/۵۳	۸۱/۴۸	۸۱/۸۲	۶۶/۶۷	۷۰/۵	۷۵/۳۷	۶۰/۳۳
قلاجی	۳۰/۵۹	۵۶/۵۷	۸۱/۴	۴۶/۰۵	۴۵/۹۸	۴۳/۶۸	۵۵/۰۲
مزران	۳۸/۵۱	۶۵/۷۹	۹۲/۶۸	۶۰/۹۸	۶۷/۲۹	۷۰/۷۷	۷۸/۰۶
مله رش	۳۰/۱۵	۵۳/۳۳	۹۶/۷۷	۵۱/۶۱	۴۲/۷۳	۴۰	۵۳/۸۳
بانی لوان	۲۶/۴۶	۵۰	۷۲/۴۳	۳۶/۲۱	۳۵/۱۶	۳۱/۸۳	۴۴/۹۲
دولتا	۳۲/۸۴	۵۷/۹۵	۸۳/۸۱	۴۸/۵۷	۵۰/۶۲	۴۹/۱۲	۶۰/۹۲

در ادامه داده‌ها استاندارد شده و در وزن‌های مربوطه که با استفاده از روش آنتروپی محاسبه شده‌اند، ضرب شده و ماتریس موزون تشکیل شد (جدول ۳).

جدول شماره (۳): وزن شاخص‌های ۷ گانه پژوهش با استفاده از روش آنتروپی

شاخص	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
وزن	۰/۰۵۰۲	۰/۱۱۱	۰/۰۶۶۹	۰/۱۷۰۰	۰/۱۸۴۶	۰/۳۰۷۹	۰/۱۰۹۴

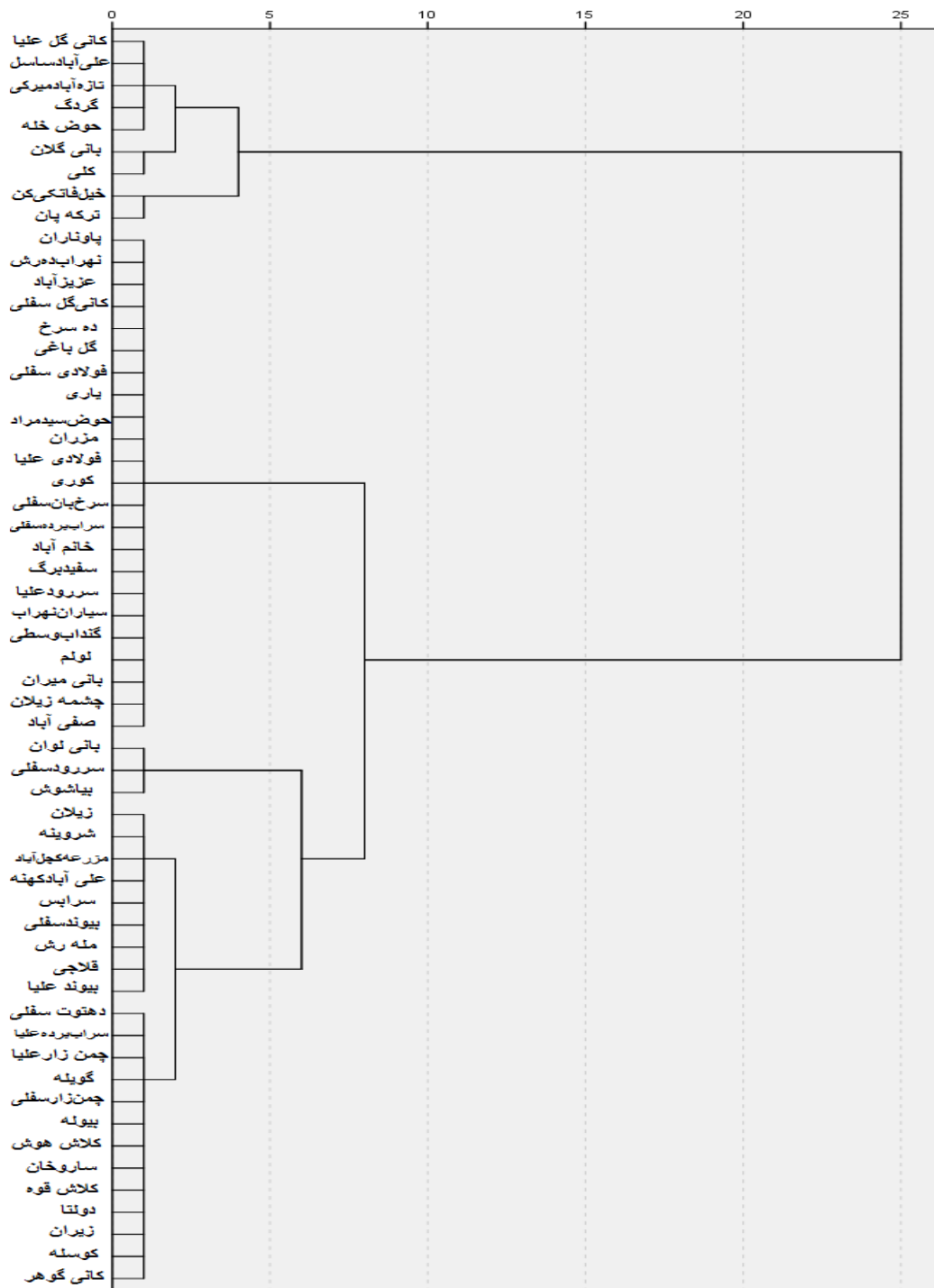
سپس بر اساس ماتریس موزون، گزینه‌های حداقل و حداکثر برای هر شاخص محاسبه گردید. در ادامه معیار فاصله‌ای برای آترناتیو ایده‌آل (Si^*) و حداقل (Si^-) محاسبه گردید و در مرحله نهایی ضریب اولویت (C_i^*) و رتبه هر روستا محاسبه شد (جدول ۴). همان‌طور که مشاهده می‌شود در بین ۵۷ روستای مورد مطالعه سه روستای خیل فاتکی کن، ترکه‌پان و گردک به ترتیب با ضریب اولویت ۰/۹۱۷، ۰/۸۸۱ و ۰/۸۱۹، به ترتیب رتبه-

های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند و در مقابل سه روستای بانی لوان، سررود سفلی و بیاشوش به ترتیب با ضریب اولویت ۰/۱۵۸، ۰/۱۲۵ و ۰/۰۹، پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، نتایج نشان‌دهنده شکاف و نابرابری بین روستاهای شهرستان جانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال است. زیرا ضریب اولویت برخوردارترین روستای شهرستان (روستای خیل فاتکی کن) حدود ۱۰ برابر محروم‌ترین روستای شهرستان جانرود (روستای بیاشوش) است.

جدول شماره (۴): محاسبه معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده‌آل، حداقل، ضریب اولویت و رتبه روستاهای شهرستان جانرود

شاخص روستا	S ⁺	S ⁻	C	رتبه	شاخص روستا	S ⁺	S ⁻	C	رتبه
بیاشوش	۰/۰۷۸	۰/۰۰۸	۰/۰۸۹۸	۵۷	زیلان	۰/۰۶۳	۰/۰۱۹	۰/۲۲۸۳	۵۳
ترکه پان	۰/۰۱۰	۰/۰۷۱	۰/۸۸۱۲	۲	سراب برده زنجیرعلیا	۰/۰۵۰	۰/۰۳۰	۰/۳۷۴۵	۳۵
سررودسفلی	۰/۰۷۲	۰/۰۱۰	۰/۱۲۵۲	۵۶	سراب برده زنجیرسفلی	۰/۰۳۸	۰/۰۴۲	۰/۵۲۹۴	۱۷
سررودعلیا	۰/۰۴۲	۰/۰۳۸	۰/۴۷۳۰	۲۷	چمن زار علیا	۰/۰۴۸	۰/۰۳۲	۰/۴۰۱۸	۳۳
کلی	۰/۰۲۷	۰/۰۵۳	۰/۶۶۰۸	۹	حوض سیدمراد	۰/۰۳۹	۰/۰۴۱	۰/۵۰۶۹	۲۳
حوض خله	۰/۰۱۶	۰/۰۶۴	۰/۸۰۲۵	۴	دهتوت سفلی	۰/۰۴۹	۰/۰۳۱	۰/۳۸۵۶	۳۴
خانم اباد	۰/۰۳۸	۰/۰۴۲	۰/۵۲۶۸	۱۸	شروینه	۰/۰۶۲	۰/۰۱۸	۰/۲۲۷۰	۵۴
صفی اباد	۰/۰۴۵	۰/۰۳۶	۰/۴۴۵۴	۳۰	علی ابادساسل	۰/۰۲۱	۰/۰۵۹	۰/۷۳۷۵	۷
کانی گل سفلی	۰/۰۳۷	۰/۰۴۳	۰/۵۴۰۵	۱۵	گردک	۰/۰۱۵	۰/۰۶۷	۰/۸۱۸۸	۳
کانی گل علیا	۰/۰۲۱	۰/۰۶۰	۰/۷۳۸۳	۶	گل باغی	۰/۰۳۷	۰/۰۴۴	۰/۵۴۴۱	۱۳
ساروخان	۰/۰۵۵	۰/۰۲۵	۰/۳۱۶۶	۴۳	بیوله	۰/۰۵۳	۰/۰۲۷	۰/۳۳۵۴	۳۸
عزیزآباد	۰/۰۳۷	۰/۰۴۴	۰/۵۴۲۳	۱۴	ده سرخ	۰/۰۳۶	۰/۰۴۴	۰/۵۴۵۶	۱۲
علی ابادکهنه	۰/۰۵۷	۰/۰۲۳	۰/۲۸۶۴	۴۷	سرخ بان سفلی	۰/۰۳۸	۰/۰۴۲	۰/۵۲۳۲	۲۰
کانی گوهر	۰/۰۵۶	۰/۰۲۴	۰/۳۰۲۰	۴۵	سفیدبرگ	۰/۰۳۸	۰/۰۴۳	۰/۵۳۱۳	۱۶
کوری	۰/۰۳۸	۰/۰۴۲	۰/۵۲۴۵	۱۹	گنداب وسطی	۰/۰۴۱	۰/۰۳۹	۰/۴۸۲۵	۲۶
کولسه	۰/۰۵۴	۰/۰۲۶	۰/۳۲۶۳	۴۰	بیوندسفلی	۰/۰۵۹	۰/۰۲۱	۰/۲۶۶۳	۵۱
مزرعه کچل اباد	۰/۰۵۸	۰/۰۲۳	۰/۲۸۶۶	۴۶	بیوندعلیا	۰/۰۵۹	۰/۰۲۲	۰/۲۶۹۷	۵۰
یاری	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۵۰۰۰	۲۵	زیران	۰/۰۵۵	۰/۰۲۶	۰/۳۲۲۱	۴۲
بانی میران	۰/۰۴۶	۰/۰۳۴	۰/۴۲۸۸	۳۲	کلاش قوه	۰/۰۵۵	۰/۰۲۵	۰/۳۱۵۵	۴۴
تازه ابادمیرکی	۰/۰۱۹	۰/۰۶۱	۰/۷۶۲۶	۵	کلاش هوش	۰/۰۵۴	۰/۰۲۷	۰/۳۳۴۲	۳۹
چشمه زیلان	۰/۰۴۴	۰/۰۳۷	۰/۴۵۷۴	۲۹	گویله	۰/۰۵۳	۰/۰۲۸	۰/۳۵۰۲	۳۶
خیل فاتکی کن	۰/۰۰۷	۰/۰۷۷	۰/۹۱۷۵	۱	لولم	۰/۰۴۵	۰/۰۳۵	۰/۴۳۶۷	۳۱
فولادی سفلی	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۵۰۱۹	۲۴	پاوناران	۰/۰۳۶	۰/۰۴۵	۰/۵۵۵۶	۱۰
فولادی علیا	۰/۰۳۹	۰/۰۴۱	۰/۵۱۵۰	۲۲	قلاجی	۰/۰۵۸	۰/۰۲۲	۰/۲۷۴۰	۴۹
بانی گلان	۰/۰۲۴	۰/۰۵۷	۰/۷۰۰۹	۸	مزران	۰/۰۳۹	۰/۰۴۲	۰/۵۱۸۸	۲۱
نهراب ده رش	۰/۰۳۶	۰/۰۴۵	۰/۵۵۵۴	۱۱	مله رش	۰/۰۶۰	۰/۰۲۱	۰/۳۶۲۶	۵۲
سرابس	۰/۰۵۹	۰/۰۲۳	۰/۲۸۰۸	۴۸	بانی لوان	۰/۰۶۸	۰/۰۱۳	۰/۱۵۸۰	۵۵
سیاران نهراب	۰/۰۴۳	۰/۰۳۸	۰/۴۶۷۲	۲۸	دولتا	۰/۰۵۴	۰/۰۲۶	۰/۳۲۳۳	۴۱
چمن زارسفلی	۰/۰۵۲	۰/۰۲۸	۰/۳۴۷۵	۳۷					

مرحله دوم: پس از محاسبه ضریب اولویت روستاهای شهرستان جوانرود به لحاظ شاخص‌های اشتغال، جهت شناسایی گروه‌های ضعیف‌تر و تفکیک روستاهای شهرستان در گروه‌های همگن، با استفاده از تکنیک تحلیل خوشه‌ای ۵۷ روستای مورد مطالعه در چهار گروه خوشه‌بندی شده است (شکل ۲). با توجه به اینکه گروه‌بندی انجام گرفته بر اساس تشابه امتیازات روستاهای واقع در هر گروه بوده و همچنین، هر گروه دارای تفاوت قابل ملاحظه‌ای با دیگر گروه‌ها است، روستاهای شهرستان جوانرود در چهار سطح (سطح برخوردار، متوسط، محروم و بسیار محروم) گروه‌بندی گردید.

شکل شماره (۲): خوشه بندی روستاهای شهرستان جوانرود به لحاظ برخورداری از شاخص های اشتغال

روستاهای سطح اول (روستاهای برخوردار): مطابق با شکل قبل (۲)، ۹ روستای خیل فاتکی کن، ترکه پان، گردک، حوض خله، تازه آباد میرکی، کانی گل علیا، علی آباد ساسل، بانی گلان و کلی که حدود ۱۶ درصد

روستاهای شهرستان جوانرود را شامل می‌شود، در سطح اول واقع شده‌اند و جزو روستاهای برخوردار شهرستان جوانرود به لحاظ شاخص‌های اشتغال هستند. روستاهای واقع در این بخش به لحاظ وضعیت اشتغال دارای وضعیت مناسبی نسبت به دیگر روستاهای شهرستان جوانرود هستند. روستاهای سطح دوم (روستاهای متوسط): نتایج تحلیل خوشه‌ای در ارتباط با روستاهای در سطح متوسط به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال، نشان می‌دهد ۲۳ روستای پاوناران، نهراب ده رش، ده سرخ، گل باغی، عزیزآباد، کانی گل سفلی، سفیدبرگ، سراب برده زنجیرسفلی، خانم آباد، کوری، سرخ بان سفلی، مزران، فولادی علیا، حوض سیدمراد، فولادی سفلی، یاری، گنداب وسطی، سررودعلیا، سیاران نهراب، چشمه زیلان، صفی آباد، لولم و بانی میران که حدود ۴۰ درصد روستاهای شهرستان جوانرود را در بر می‌گیرند، در این سطح قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است به لحاظ وضعیت اشتغال، روستاهای واقع در سطح متوسط (سطح دوم)، دارای وضعیت بهتری نسبت به روستاهای واقع در سطوح محروم و بسیار محروم هستند. روستاهای سطح سوم (روستاهای محروم): در ارتباط با روستاهای واقع در سطح محروم، نتایج نشان می‌دهد ۲۲ روستای چمن‌زار علیا، دهنوت سفلی، سراب برده زنجیرعلیا، گویله، چمن زار سفلی، بیوله، کلاش هوش، کولسه، دولتآ، زیران، ساروخان، کلاش قوه، کانی گوهر، مزرعه کچل آباد، علی آبادکهنه، سرابس، قلاجی، بیوندعلیا، بیوندسفلی، مله رش، زیلان و شروینه که حدود ۳۹ درصد روستاهای شهرستان جوانرود را شامل می‌شوند، در بین روستاهای شهرستان جوانرود، در وضعیت نامناسبی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است که، روستاهای واقع در این سطح، فقط نسبت به روستاهای واقع شده در سطح چهارم (بسیار محروم) دارای شرایط بهتری هستند. روستاهای سطح چهارم (روستاهای بسیار محروم): در این سطح که ضعیف‌ترین سطح مورد بررسی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال در بین روستاهای شهرستان جوانرود است، سه روستای بانی لوان، سررودسفلی و بیاشوش، که حدود ۵ درصد روستاهای شهرستان جوانرود را شامل می‌شوند، قرار گرفته‌اند. در واقع سه روستای واقع در این سطح جزو محروم‌ترین روستاهای شهرستان جوانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال هستند.

مرحله سوم: پس از روشن ساختن وضعیت موجود روستاهای شهرستان جوانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال، محققان با توجه به وضعیت نامساعد ۲۵ روستای واقع در سطوح محروم و بسیار محروم شهرستان جوانرود، با توجه به توانمندی‌های این روستاها، با طراحی پرسشنامه کارشناسان در ارتباط با عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و خارجی (فرصت‌های و تهدیدها) مؤثر بر توسعه اشتغال، اقدام به شناسایی راهبرد مناسب جهت توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود نموده‌اند.

نتایج بررسی نقاط قوت توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود نشان می‌دهد (جدول ۵)، در میان ۱۲ مؤلفه واقع در این بخش، سه مؤلفه دسترسی به مناطق مرزی، دسترسی آسان به بازارچه‌های مرزی و وجود

منابع آب سطحی فراوان برای فعالیتهای زراعی به ترتیب با وزن نهایی ۰/۴۰۹۸، ۰/۴۰۰۹ و ۰/۳۷۱۲، بیشترین وزن نهایی را داشته‌اند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد در بین ۱۵ نقطه ضعف توسعه اشتغال در محدوده مورد مطالعه، سه مؤلفه تعداد زیاد بیکاران، ضعف بنیه مالی روستاییان و نبود کارخانجات و کارگاه‌ها کاربر در سطح منطقه به ترتیب با وزن نهایی ۰/۳۴۸۳، ۰/۳۴۰۰ و ۰/۳۳۴۵، بالاترین مقادیر را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۵): ضریب اولیه، رتبه، ضریب ثانویه و وزن نهایی عوامل داخلی مؤثر بر توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود

نقاط قوت	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی	نقاط ضعف	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
S ₁ = وجود نیروی کار ساده فراوان	۹۴	۰/۰۶۹۸	۳	۰/۲۰۹۴	W ₁ = تعداد زیاد بیکاران	۱۲۶	۰/۰۸۷۱	۴	۰/۳۴۸۳
S ₂ = تعداد زیاد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی	۱۱۳	۰/۰۸۳۹	۳	۰/۲۵۱۷	W ₂ = پایین بودن سطح دستمزدها	۸۴	۰/۰۵۸۱	۲	۰/۱۱۶۱
S ₃ = دسترسی به مناطق مرزی	۱۳۸	۰/۱۰۲۴	۴	۰/۴۰۹۸	W ₃ = کیفیت پایین راههای ارتباطی	۹۲	۰/۰۶۳۶	۳	۰/۱۹۰۷
S ₄ = وجود جاذبه‌های گردشگری	۱۱۶	۰/۰۸۶۱	۳	۰/۲۵۸۴	W ₄ = وجود دلالان و واسطه‌ها	۱۰۸	۰/۰۷۴۶	۳	۰/۲۲۳۹
S ₅ = دسترسی آسان به بازارچه‌های مرزی	۱۳۵	۰/۱۰۰۲	۴	۰/۴۰۰۹	W ₅ = دشواری دسترسی به اعتبارات بانکی	۸۲	۰/۰۵۶۷	۳	۰/۱۷۰۰
S ₆ = تنوع محصولات زراعی	۸۹	۰/۰۶۶۱	۳	۰/۱۹۸۲	W ₆ = ضعف بنیه مالی روستاییان	۱۲۳	۰/۰۸۵۰	۴	۰/۳۴۰۰
S ₇ = وجود منابع آب سطحی فراوان برای فعالیتهای زراعی	۱۲۵	۰/۰۹۲۸	۴	۰/۳۷۱۲	W ₇ = بالا بودن هزینه خرید لوازم اولیه جهت فعالیتهای تولیدی	۱۰۷	۰/۰۷۳۹	۳	۰/۲۲۱۸
S ₈ = وجود منابع آب زیرزمینی فراوان برای فعالیتهای زراعی	۱۰۳	۰/۰۷۶۵	۳	۰/۲۲۹۴	W ₈ = نبود بازارهای محلی و هفتگی در سطح منطقه	۷۶	۰/۰۵۲۵	۲	۰/۱۰۵۰
S ₉ = خاک حاصلخیزی برای فعالیتهای زراعی	۱۰۶	۰/۰۷۸۷	۴	۰/۳۱۴۸	W ₉ = کمبود نیروی کار تخصص و فنی	۹۵	۰/۰۶۵۷	۳	۰/۱۹۷۰
S ₁₀ = مراعات انبوه	۱۰۸	۰/۰۸۰۲	۴	۰/۳۲۰۷	W ₁₀ = نبود کارخانجات و کارگاه‌ها کاربر در سطح منطقه	۱۲۱	۰/۰۸۳۶	۴	۰/۳۳۴۵
S ₁₁ = وجود گیاهان دارویی	۹۸	۰/۰۷۲۸	۳	۰/۲۱۸۳	W ₁₁ = وجود مشاغل کاذب در سطح منطقه	۷۴	۰/۰۵۱۱	۲	۰/۱۰۲۳
S ₁₂ = شرایط اقلیمی مساعد جهت انواع فعالیتهای کشاورزی	۱۲۲	۰/۰۹۰۶	۴	۰/۳۶۲۳	W ₁₂ = بروکراسی شدید اداری در زمینه اخذ مجوز فعالیتهای تولیدی و خدماتی	۶۷	۰/۰۴۶۳	۲	۰/۰۹۲۶
					W ₁₃ = پایین بودن سطح فعالیتهای کارآفرینانه در منطقه	۹۱	۰/۰۶۲۹	۳	۰/۱۸۸۷
					W ₁₄ = ضعف عملکرد متولیان امور روستایی	۸۵	۰/۰۵۸۷	۲	۰/۱۱۷۵
					W ₁₅ = ضعف شدید صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی	۱۱۶	۰/۰۸۰۲	۴	۰/۳۲۰۷
مجموع	۱۳۴۷	۱		۳/۵۴۴۹	مجموع	۱۴۴۷	۱		۳/۰۶۹۱

نتایج بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود نشان می‌دهد (جدول ۶)، در بین ۱۱ فرصت مؤثر بر توسعه اشتغال، سه مؤلفه صدور محصولات زراعی به کشور عراق، صدور محصولات دامی به کشور عراق و احداث صنایع کاربر در سطح منطقه به ترتیب با وزن نهایی ۰/۴۷۰۸، ۰/۴۵۰۵ و ۰/۳۷۲۶ و در میان تهدیدهای پیش‌روی توسعه اشتغال در سطح شهرستان، سه مؤلفه روی آوردن روستاییان به سایر مشاغل کاذب، مهاجرت نیروی کار از روستاها و روی آوردن روستاییان به قاچاق کالا به ترتیب با وزن نهایی

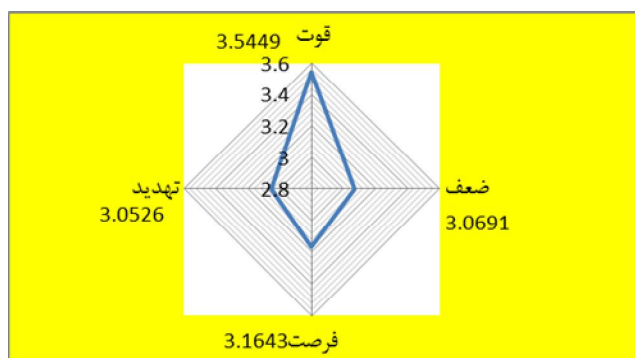
۰/۴۸۱۷، ۰/۴۴۲۵ و ۰/۳۸۲۷، بیشترین وزن را در میان فرصت‌ها و تهدیدهای مؤثر بر توسعه اشتغال در محدوده مورد مطالعه به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۶): ضریب اولیه، رتبه، ضریب ثانویه و وزن نهایی عوامل خارجی مؤثر بر توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود

فرصت‌ها	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی	تهدیدها	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
O ₁ = احداث صنایع کاربر در سطح منطقه	۱۱۰	۰/۰۹۳۱	۴	۰/۳۷۲۶	T ₁ = ورشکسته شدن کارگاه‌های تولیدی	۹۸	۰/۰۸۷۴	۲	۰/۱۷۴۸
O ₂ = صدور محصولات زراعی به کشور عراق	۱۳۹	۰/۱۱۷۷	۴	۰/۴۷۰۸	T ₂ = مهاجرت نیروی کار از روستاها	۱۰۲	۰/۱۱۰۶	۴	۰/۴۴۲۵
O ₃ = صدور محصولات دامی به کشور عراق	۱۳۳	۰/۱۱۲۶	۴	۰/۴۵۰۵	T ₃ = روی آوردن روستاییان به قاچاق کالا	۱۴۲	۰/۱۲۷۶	۳	۰/۳۸۲۷
O ₄ = احداث هتل و رستوران برای خدمات رسانی به گردشگران	۱۰۷	۰/۰۹۰۶	۳	۰/۲۷۱۸	T ₄ = روی آوردن روستاییان به سایر مشاغل کاذب	۱۳۵	۰/۱۲۰۴	۴	۰/۴۸۱۷
O ₅ = احداث و توسعه صنعت پرورش ماهی	۱۰۲	۰/۰۸۶۴	۲	۰/۱۷۲۷	T ₅ = سرمایه‌گذاری روستاییان در نقاط شهری	۸۷	۰/۰۷۷۶	۲	۰/۱۵۵۲
O ₆ = احداث بازارچه‌های محلی در مجاورت جاذبه‌های گردشگری	۱۱۲	۰/۰۹۴۸	۳	۰/۲۸۴۵	T ₆ = فروش زمین‌های زراعی	۹۴	۰/۰۸۳۹	۳	۰/۲۵۱۶
O ₇ = پرورش زنبور عسل	۹۴	۰/۰۷۹۶	۲	۰/۱۵۹۲	T ₇ = تخریب مراتع	۱۱۷	۰/۱۰۴۴	۲	۰/۳۰۸۷
O ₈ = توسعه دامداری و دامپروری در سطح منطقه	۱۲۱	۰/۱۰۲۵	۳	۰/۳۰۷۴	T ₈ = تخلیه تدریجی روستاها	۱۲۶	۰/۱۱۲۴	۳	۰/۳۳۷۲
O ₉ = کشت باغات بادام و انگور در اراضی شیبدار	۸۶	۰/۰۷۲۸	۲	۰/۱۴۵۶	T ₉ = فروش تدریجی دارایی‌های روستاییان	۹۵	۰/۰۸۴۷	۳	۰/۲۵۴۲
O ₁₀ = احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی	۹۴	۰/۰۷۹۶	۴	۰/۳۱۸۴	T ₁₀ = کاهش رغبت روستاییان برای فعالیت در سطح منطقه	۱۰۲	۰/۰۹۱۰	۴	۰/۳۶۴۰
O ₁₁ = احداث کارگاه‌های تولید گیاهان دارویی	۸۳	۰/۰۷۰۳	۳	۰/۲۱۰۸					
مجموع	۱۱۸۱	۱		۳/۱۶۴۳	مجموع	۱۱۲۱	۱		۳/۰۵۲۶

در ادامه به منظور بررسی تطبیقی مدل SWOT از وضع موجود (نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) و نیز ارائه استراتژی‌های مناسب، ضریب نهایی هر یک از بخش‌های چهارگانه (نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)، محاسبه گردید و با استفاده از نمودار تار عنکبوتی نمایش داده شد (شکل ۳). همان‌طور که مشاهده می‌گردد (نمودار ۱)، کشیدگی شکل با مجموع امتیاز وزنی ۳/۵۴۴۹ و ۳/۱۶۴۳ به ترتیب به سمت قوت-ها و فرصت‌ها میل دارد. بنابراین، می‌توان چنین عنوان کرد که با وجود شرایط نامناسب محدوده مورد مطالعه به لحاظ شاخص‌های اشتغال، روستاهای محروم و بسیار محروم شهرستان جوانرود دارای توانمندی‌های بالایی در زمینه توسعه اشتغال هستند که با بهره‌برداری پایدار از آن‌ها می‌توان زمینه‌های توسعه اشتغال پایدار در منطقه را فراهم آورد.

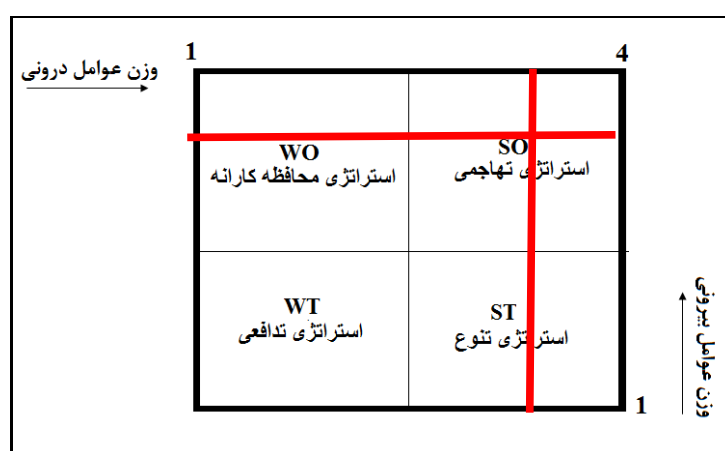
شکل شماره (۳): نمودار بررسی تطبیقی مدل SWOT از نقاط قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها

پس از مشخص شدن وضعیت کلی نقاط چهارگانه مدل SWOT، باید به بررسی و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS) پرداخته شود. در این مرحله عواملی که دارای بالاترین وزن (وزن نهایی) بوده‌اند، به صورت جداگانه در یک جدول فهرست شده‌اند (جدول ۷). عوامل واقع در جدول مذکور، شامل مهم‌ترین عواملی بوده که به عنوان مبنا و پایه‌ای برای تدوین راهبرد در جهت توسعه اشتغال در روستاهای شهرستان جوانرود مورد استفاده قرار خواهند گرفت.

جدول ۷- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS)

وزن نهایی	عوامل راهبردی
۰/۴۰۹۸	S_3 = دسترسی به مناطق مرزی
۰/۴۰۰۹	S_5 = دسترسی آسان به بازارچه‌های مرزی
۰/۳۷۱۲	S_7 = وجود منابع آب سطحی فراوان برای فعالیت‌های زراعی
۰/۳۶۲۳	S_{12} = شرایط اقلیمی مساعد جهت انواع فعالیت‌های کشاورزی
۰/۳۲۰۷	S_{10} = مراتع انبوه
۰/۳۴۸۳	W_1 = تعداد زیاد بیکاران
۰/۳۴۰۰	W_6 = ضعف بنیه مالی روستاییان
۰/۳۳۴۵	W_{10} = نبود کارخاجات و کارگاه‌ها کاربر در سطح منطقه
۰/۳۲۰۷	W_{15} = ضعف شدید صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی
۰/۴۷۰۸	O_2 = صدور محصولات زراعی به کشور عراق
۰/۴۵۰۵	O_3 = صدور محصولات دامی به کشور عراق
۰/۳۷۲۶	O_1 = احداث صنایع کاربر در سطح منطقه
۰/۳۱۸۴	O_{10} = احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی
۰/۳۰۷۴	O_8 = توسعه دامداری و دامپروری در سطح منطقه
۰/۴۸۱۷	T_4 = روی آوردن روستاییان به سایر مشاغل کاذب
۰/۴۴۲۵	T_2 = مهاجرت نیروی کار از روستاها
۰/۳۸۲۷	T_3 = روی آوردن روستاییان به قاچاق کالا
۰/۳۶۴۰	T_{10} = کاهش رغبت روستاییان برای فعالیت در سطح منطقه

در مرحله بعد باید ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی SWOT با استفاده از روش IEA انتخاب گردد. بدین منظور باید تقاطع مجموع وزن نهایی عوامل داخلی و خارجی مورد بررسی بر روی شکل پایه در مدل SWOT طراحی گردد. در واقع با مشخص شدن تقاطع مجموع وزن نهایی عوامل داخلی و خارجی می‌توان عنوان نمود که چه راهبردی برای توسعه اشتغال در محدوده مورد بحث مناسب‌تر می‌باشد. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد (شکل ۴)، در بین چهار راهبرد موجود در مدل SWOT، راهبرد تهاجمی (SO)، مناسب‌ترین راهبرد جهت توسعه اشتغال در روستاهای محروم و بسیار محروم شهرستان جوانرود است.

شکل شماره (۴): تعیین اولویت استراتژی براساس روش IEA

۵) نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه جوامع، برخورداری کلیه افراد واقع در سن فعالیت اقتصادی از شغل متناسب با علاقه و توان جسمی آنان است. با این وجود شواهد نشان می‌دهد در اکثر جوامع تعدادی از افراد واقع در سن فعالیت، بیکار بوده و نتوانسته‌اند به شغل مورد نظر خود دست یابند. البته در نرخ بیکاری بین مناطق مختلف تفاوت‌های محسوسی وجود دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد طی آمارگیری‌های ملی در دوره‌های ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۹۰، استان کرمانشاه جزو استان‌های با رتبه اول تا پنجم کشور به لحاظ بیشترین میزان بیکاری بوده و طی دوره‌های مذکور، شهرستان جوانرود، در بین ۱۴ شهرستان استان کرمانشاه، رتبه نخست را به لحاظ بیکاری داشته است. در واقع می‌توان چنین عنوان کرد که طی دهه‌های گذشته تاکنون، شهرستان جوانرود، جزو شهرستان‌های محروم کشور به لحاظ نرخ بالای بیکاری است. این مهم، اهمیت هرگونه تحقیق و تلاش علمی را که در راستای بهبود وضعیت اشتغال شهرستان انجام گیرد، دوچندان می‌نماید. نتایج پژوهش حاضر که در راستای حل معضل اشتغال در سطح روستاهای بالای ۲۰ خانوار شهرستان جوانرود انجام گرفته است، نشان داد

در بین روستاهای شهرستان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال شکاف و نابرابری قابل توجهی وجود دارد. به این صورت که ضریب اولویت اشتغال برخوردارترین روستای شهرستان (روستای خیل فاتکی کن) حدود ۱۰ برابر محروم‌ترین روستای شهرستان (روستای بیاشوش) بوده است. بنابراین با وجود شرایط نامساعد شهرستان جانرود در استان کرمانشاه و کشور به لحاظ شاخص‌های اشتغال، تعدادی از روستاهای این شهرستان نسبت به دیگر روستاها در شرایط نامساعدتری قرار دارد. نتایج تحلیل خوشه‌ای نشان داد ۲۵ روستای چمن زار علیا، دهنوت سفلی، سراب برده زنجیرعلیا، گویله، چمن زار سفلی، بیوله، کلاش هوش، کولسه، دولت، زیران، ساروخان، کلاش قوه، کانی گوهر، مزرعه کچل آباد، علی آباد کهنه، سرابس، قلاجی، بیوندعلیا، بیوندسفلی، مله رش، زیلان، شروینه، بانی لوان، سررودسفلی و بیاشوش، جزو روستاهای محروم و بسیار محروم شهرستان جانرود به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال هستند. به عبارتی دیگر، ۲۵ روستای مذکور به لحاظ وضعیت اشتغال در شرایط حاد و بحرانی قرار دارد.

با وجود شرایط نامناسب ۲۵ روستای مذکور به لحاظ اشتغال، نتایج پژوهش نشان داد، در راستای توسعه اشتغال در محدوده مورد بحث، قوت‌ها و فرصت‌های متعدد توسعه اشتغال بر نقاط ضعف و تهدیدهای توسعه اشتغال غلبه دارد. در این راستا، نتایج پژوهش نشان داد راهبرد رقابتی - تهاجمی (SO)، راهبردی که در آن توجه و تأکید اصلی بر روی نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی است، مناسب‌ترین راهبرد جهت توسعه اشتغال در روستاهای محروم و بسیار محروم شهرستان جانرود است. بنابراین، جهت توسعه اشتغال در محدوده مورد مطالعه، با توجه به شرایط جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی منطقه، برقراری روابط مناسب با کشور عراق جهت صدور محصولات زراعی، دامی و سایر تولیدات روستاییان به این کشور، توسعه بازارچه‌های مرزی و فراهم کردن زمینه‌های دسترسی روستاییان به این اماکن، توسعه دامداری در منطقه با توجه به شرایط طبیعی مناسب و انبوهی مراتع و وفور منابع آبی، توسعه فعالیت‌های کاربر در سطح منطقه از جمله صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، احداث معادن و تشویق و ترغیب بخش دولتی و خصوصی به سرمایه‌گذاری در نقاط روستایی شهرستان به‌ویژه روستاهای واقع در مجاورت مرز ضروری به نظر می‌رسد.

۶ منابع

- اسفندیاری، علی اصغر، ترحمی، فرهاد (۱۳۸۸)، بررسی اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی ایران با تأکید بر بخش کشاورزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱۷، شماره ۶۷، صص: ۹۳-۱۱۵.
- امانپور، سعید، اسماعیلی، اعظم، جوکار، سجاد (۱۳۹۱)، تعیین درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خوزستان از نظر شاخص‌های آموزشی با استفاده از روش تاکسونومی عددی، آمایش محیط، شماره ۱۷، صص: ۴۱-۶۱.

- آهنگری، عبدالمجید، سعادت مهر، مسعود (۱۳۸۶)، مطالعه تطبیقی سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان لرستان به تفکیک بخش‌های اقتصادی و اجتماعی، دانش و توسعه، شماره ۲۱، صص: ۱۹۴-۱۵۹.
- تقدیسی، احمد، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۲)، تحلیل فضایی و سطح‌بندی نواحی روستایی منطقه اورامانات بر اساس شاخص‌های اشتغال، برنامه‌ریزی فضایی، سال ۳، شماره ۲، صص: ۱۸۰-۱۵۷.
- تقوایی، مسعود، صالحی، مریم (۱۳۹۲)، سنجش سطوح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان همدان (با رویکرد تحلیل منطقه‌ای)، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۱۱، صص: ۱۹-۳۰.
- تقوایی، مسعود و شاهپوندی، احمد (۱۳۸۹)، پراکنش خدمات بهداشتی و درمانی در شهرستان‌های ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۹، صص ۵۴-۳۳.
- جمشیدی، علیرضا، جمینی، داود، صیدایی، سید اسکندر، نجفی، مریم (۱۳۹۲)، تحلیل شاخص‌های مسکن روستایی استان ایلام و سطح‌بندی آنها با استفاده از تحلیل عاملی و خوشه‌ای، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۳، صص: ۸۸-۶۹.
- جمینی، داود، تقدیسی، احمد، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۳)، بررسی و تحلیل فضایی اشتغال و بیکاری در شهرستان‌های استان کرمانشاه، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ویژه‌نامه، سال ۶، شماره ۲، صص: ۸۸-۶۹.
- حسینی سیدعلی (۱۳۹۳) تحلیل عوامل مؤثر بر افزایش درآمد و اشتغال روستاییان در استان گیلان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱: ۱۹-۳۴.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی، قیداری، حمدالله، رضوی، سید حسن (۱۳۸۹)، راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی: مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خداآبنده، روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، صص: ۲۹-۱.
- سجاسی قیداری، رومیانی، احمد، صناعی، سمیه (۱۳۹۳)، ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۳، شماره ۲، صص: ۱۰۵-۸۷.
- سردار شهرکی، علی، کریم، محمد حسین، شیخ‌تبار، مجید (۱۳۹۲)، تعیین سطوح توسعه‌یافتگی کشاورزی و اقتصادی در بخش روستایی ایران، روستا و توسعه، سال ۱۶، شماره ۱، صص: ۳۶-۲۱.
- سواری، مسلم، مخلص‌آبادی فراهانی، مرتضی، میرکزاده، علی اصغر (۱۳۹۲)، راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی استان کردستان، تعاون و کشاورزی، سال ۲، شماره ۸، صص: ۱۴۸-۱۲۵.
- شمعی، علی و موسی‌وند، جعفر (۱۳۹۰)، سطح‌بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS و AHP، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره دهم، صص ۴۰-۲۳.
- شمشاد، معصومه، ملک‌محمدی، ایرج، حسینی‌نیا، غلامحسین (۱۳۹۱)، شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر اشتغال‌زایی در تعاونی‌های منابع طبیعی استان گلستان، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۹، صص: ۱۵۶-۱۴۱.
- صیدایی، سید اسکندر، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۳)، تحلیلی بر وضعیت شاخص‌های بهداشتی - درمانی در شهرستان‌های استان کرمانشاه با بهره‌گیری از مدل‌های AHP، TOPSIS و تحلیل خوشه‌ای، برنامه‌ریزی فضایی، سال ۴، شماره ۱، صص: ۶۴-۴۳.
- ضرام بروجنی، حمید، خسروانی دهکردی، افروز (۱۳۹۱)، «اثرات توسعه گردشگری بر شاخص‌های صلح جهانی»، مطالعات مدیریت گردشگری سال ۷، شماره ۱۹، صص: ۴۷-۲۵.

- طیبی، سیدکامیل، ساطعی، مهسا، صمیمی، پریسا (۱۳۸۹)، تأثیر تسهیلات بانکی بر اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی ایران، فصلنامه پول و اقتصاد، شماره ۴، صص: ۳۳-۱.
- عیسی‌زاده، سعید، قدسی، سوده (۱۳۹۱)، محاسبه ضرایب اشتغال‌زایی بخش گردشگری در اقتصاد ایران: با استفاده از مدل داده - ستانده، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال هفتم شماره ۷، صص: ۱۷۲-۱۵۱.
- غیاثوندغیائی، فرشته، حسینی سیدجمال فرج الله (۱۳۹۰)، تحلیل موانع و محدودیت‌های توسعه اشتغال در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی ایران، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال چهارم، شماره ۲، صص: ۱۴-۱.
- فرشادفر، زهرا و اصغرپور، حسین (۱۳۸۹)، بررسی مزیت نسبی اشتغال‌زایی بخش‌های عمده اقتصادی در استان کرمانشاه، مجله دانش و فناوری، سال اول، شماره ۲، صص: ۷۵-۶۰.
- فرهادمحل، علی (۱۳۸۸)، فناوری اطلاعات و ارتباطات موتور محرک توسعه و اشتغال‌زایی، کار و جامعه، شماره ۱۰۷-۱۰۶، صص: ۸۲-۷۵.
- قادرمرزی، حامد، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا، چراغی، رامین (۱۳۹۲)، تحلیل نابرابری فضایی شاخص‌های مسکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۳، صص: ۱۱۳-۹۳.
- قدیری معصوم، عزمی، آئیژ (۱۳۸۹)، تحولات اشتغال روستایی و بررسی عوامل مؤثر بر آن، مجله چشم انداز جغرافیایی، سال چهارم، شماره ۱۰، صص ۱۲۰-۱۰۱.
- قدیری معصوم، مجتبی، برقی، حمید، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۳)، وضعیت اشتغال در منطق روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۳۵ (مطالعه وردی: مناطق روستایی استان اصفهان)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۲، صص: ۳۹۸-۳۷۹.
- قنبری، یوسف، برقی، حمید، حجاری، احمد (۱۳۹۳)، تحلیل و والویت‌بندی درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان لرستان با استفاده از تکنیک تاپسیس، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۶، شماره ۲۱، صص: ۱۸۰-۱۶۹.
- کهنسال، محمدرضا، رفیعی دارانی، هادی (۱۳۹۲)، بررسی پتانسیل اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در عرصه‌های اقتصاد شهر و روستا (مطالعه موردی استان خراسان رضوی)، تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، شماره ۱، صص: ۴۶-۲۳.
- گل‌محمدی، فرهود، میردامادی، سیدمهدی، معتمد، محمدکریم (۱۳۸۶)، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اشتغال‌زایی و بهره‌وری زنان (با تأکید بر زنان روستایی)، فصلنامه مطالعات فرهنگی - دفاعی زنان، سال ۳، شماره ۱۰، صص: ۱۱۸-۹۳.
- میرغفوری، سیدحبیب‌الله، طحاری مهرجردی، محمدحسین، بابایی، حمید (۱۳۸۹)، شناسایی وضعیت توسعه‌یافتگی و رتبه‌بندی استان‌های کشور از لحاظ دسترسی به شاخص‌های بخش کتابخانه‌ای، کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۱۳، شماره ۳، صص: ۲۷۰-۲۴۳.
- میرلطفی محمدرضا، علوی‌زاده سیدامیرمحمد و بدخش یوسف (۱۳۹۳) آسیب‌شناسی اثرات توسعه مشاغل خانگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش دیشموک شهرستان کهگیلویه)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال سوم، شماره ۵، صص: ۱۱-۱.
- نوری، سید هدایت‌الله، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۲)، تحلیل فضایی شاخص‌های عمده اشتغال زنان کشور، مطالعات اجتماعی - روانشناختی زنان، سال ۱۱، شماره ۳، صص: ۱۰۲-۸۱.
- وارثی، حمیدرضا، تقوایی، مسعود و شاهبوند (۱۳۹۰)، تحلیلی بر وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در شهر اصفهان (با تأکید بر هتل‌ها)، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۲، شماره ۴، صص: ۱۱۲-۹۱.

- یعقوبی فرانی احمد، وحدت مودب هاجر. و لطیفی سمیه (۱۳۹۲) شناسایی بازدنده‌های گریش زنان روستایی به مشاغل خانگی (مورد مطالعه: بخش سردرود شهرستان رزن)، نشریه زن در توسعه و سیاست، ۱۱: ۵۷۴-۵۵۹.
- Akca, H (2006), **Assessment of Rural Tourism in Tourky Using SWAT Analysis**, Journal of Applid Sciences 6(13), pp 2837- 2839.
  - Archibong, C.A, (2004), **Technology, infrastructure and entrepreneurship: Role of the government in building a sustainable economy**, School of Business and Economics North Carolina & T State University.
  - Çelik M and Tatar M (2011) **Employment-unemployment Issues and Solution Suggestions Adiyaman Example**, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business. 3: 1211- 1226.
  - Committee of Public Accounts (House of Commons), (2008), **Sustainable employment: supporting people to stay in work and advance**, Thirteenth Report of Session 2007–8, pp: 1-27.
  - Ghanbari, Y., Moradi Hovasin, N., Jamini, D., Mafakheri, A., Gashtil, Kh., 2012, **Spatial Analysis and Classification of Women’s Employment Indices in Rural Areas of Iran**, American Journal of Scientific Research, Vol. 71, No. 30, PP. 74-83.
  - Kucera D Roncolato L and Von Uexkull E (2012), **Trade Contraction and Employment in India and South Africa during the Global Crisis**, World Development. 40: 1122–1134.
  - Mehmet, O. (1995), **Employment creation and green development strategy**, Ecological Economics, 15, pp: 11-19.
  - NAO (2007) **Sustainable employment: supporting people to stay in work and advance**, LONDON: The Stationery Office, REPORT BY THE COMPTROLLER AND AUDITOR GENERAL, HC 32 Session 2007-2008, 14 November 2007: 6-11.
  - Nawaz F (2009) **Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh**, U.S.A: Bangladesh Development Research Center (BDRC).
  - Pina I. P. A., and Delfa M.T.D., 2005, **rural tourism demand by type of accommodation**, Tourism Management, Volume 26, Issue 6, Pages 951-959.
  - Roomi M.A. and Parrott G (2008) **Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan**, The Journal of Entrepreneurship. No 17: 59–72.
  - Rosa, M (2002), **Rural Tourism In Spain**, Annals of tourism Research, Vol 29, No 4, PP 1101-1110.
  - Sathiabama K (2010) **Rural Women Empowerment and Entrepreneurship Development**. From:<http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475.html>.
  - Sharma, B. (2004), **“Regional disparities in agricultural labor productivity in the Brahmaputra Valley”**. International Journal of Interdisciplinary Social Sciences, Vol. 4, No. 1, pp. 43-56.
  - Soares, J.; Marques, M.; and Monterio, C. (2003), **“A multivariate methodology to uncover regional disparities: a contribution to improve European Union and governmental decisions”**. European Journal of Operational Research, Vol. 145, No. 1, pp. 121-135.
  - Urbano, D., Toledano, N. & Soriano, D. (2010). **“Analyzing social entrepreneurship from an institutional perspective: Evidence from Spain”**. Journal of Social Entrepreneurship, 1(1), 54-69.